

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет у справах ветеранів, учасників бойових дій,
учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю

Р І Ш Е Н Н Я

від 9 грудня 2015 року

Щодо забезпечення рівного доступу людей з інвалідністю до правосуддя

Заслухавши 25 листопада 2015 року за результатами проведеного дослідження щодо забезпечення рівного доступу людей з інвалідністю до правосуддя інформацію керівника проекту USAID «Справедливе правосуддя» Девіда Вона, голови правління Регіонального громадського благодійного фонду «Право і Демократія» Бурого А.Р., заступника Голови Державної судової адміністрації України Кондика П.М., Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю Сушкевича В.М., заступника директора Координаційного центру з надання правових послуг Міністерства юстиції України Лаврінка М.В., представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Державної архітектурно-будівельної інспекції України, думки народних депутатів України, представників громадськості людей з інвалідністю, Комітет зазначає наступне.

Згідно із статтею 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Статтею 124 Конституції передбачено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Конвенцією ООН про права інвалідів, ратифікованою Верховною Радою України у 2009 році, визначені зобов'язання держави щодо забезпечення людям з інвалідністю нарівні з іншими ефективного доступу до правосуддя, а саме:

1) згідно із статтею 9 Конвенції, з метою надання людям з інвалідністю можливості вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх

аспектах життя, держави-учасниці зобов'язані вживати належних заходів для забезпечення людям з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах. Держави-учасниці зобов'язані вживати також належних заходів для того, щоб, зокрема: а) розробляти мінімальні стандарти й керівні орієнтири, що передбачають доступність об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, уводити їх у дію та стежити за їх дотриманням; б) забезпечувати, щоб приватні підприємства, які пропонують об'єкти й послуги, відкриті або такі, що надаються населенню, враховували всі аспекти доступності для інвалідів; в) оснащувати будинки та інші об'єкти, відкриті для населення, знаками, виконаними абеткою Брайля у формі, що легко читається і є зрозумілою; г) надавати різні види послуг помічників і посередників, зокрема провідників, читців і професійних сурдоперекладачів, для полегшення доступності будинків та інших об'єктів, відкритих для населення; д) розвивати інші належні форми надання людям з інвалідністю допомоги та підтримки, що забезпечують їм доступ до інформації; е) заохочувати проектування, розробку, виробництво й поширення первісно доступних інформаційно-комунікаційних технологій і систем, так щоб доступність цих технологій і систем досягалася за мінімальних витрат;

2) згідно зі статтею 13 Конвенції держави-учасниці зобов'язані забезпечувати людям з інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, зокрема передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників, у тому числі свідків, на всіх стадіях юридичного процесу, зокрема на стадії розслідування та інших стадіях попереднього провадження. Щоб сприяти забезпеченню людям з інвалідністю ефективного доступу до правосуддя, держави-учасниці зобов'язані сприяти належному навчанню осіб, які працюють у сфері здійснення правосуддя, зокрема в поліції та пенітенціарній системі.

Статтями 26 та 27 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачено, що підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу людей з інвалідністю до об'єктів фізичного оточення. Проектування, будівництво і реконструкція об'єктів фізичного оточення без пристосування для використання людьми з інвалідністю не допускаються. У разі якщо діючі об'єкти неможливо повністю пристосувати для потреб людей з інвалідністю, за погодженням з громадськими організаціями інвалідів здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну. Фінансування зазначених заходів здійснюється за рахунок власників (балансоутримувачів) об'єктів або орендарів згідно із договором оренди.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих

Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Статтею 9 цього Закону також передбачено, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Суд створює такі умови, при яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, передбачених процесуальним законом.

ЗАЛУЧЕННЯ СУРДОПЕРЕКЛАДАЧІВ ДО СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Відповідно до статті 55 Цивільного процесуального кодексу України, учасниками цивільного процесу, зокрема, є перекладач, спеціаліст, особа, яка надає правову допомогу. Перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими. Перекладач допускається ухвалою суду за заявою особи, яка бере участь у справі. Перекладач зобов'язаний з'являтися за викликом суду, здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом в процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі на їх рідну мову або мову, якою вони володіють. За завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе кримінальну відповідальність, а за невиконання інших обов'язків - відповідальність, встановлену законом.

Кодексом адміністративного судочинства України також передбачено положення щодо права особи на перекладача в судовому процесі. Зокрема, відповідно до статті 68 цього Кодексу, перекладачем є особа, яка, зокрема, вільно володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими.

Відповідно до статті 68 Кримінального процесуального кодексу України у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

ПРЕДСТАВНИЦТВО Й ЗАХИСТ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОСІБ, ЯКІ ЧЕРЕЗ ПЕВНІ ОБСТАВИНИ НЕ МОЖУТЬ ЦЕ РОБИТИ САМОСТІЙНО

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, суд залучає відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє (стаття 11).

Особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом. Суд може залучити до участі в таких справах законного представника особи, цивільна дієздатність якої обмежена (стаття 29).

Права, свободи та інтереси недієздатних фізичних осіб захищають у суді відповідно їхні опікуни чи інші особи, визначені законом. Права, свободи та інтереси осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати у суді відповідно піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі в таких справах неповнолітню особу чи особу, цивільна дієздатність якої обмежена (стаття 39).

У разі відсутності у сторони чи третьої особи, визнаної недієздатною або обмеженою у цивільній дієздатності, законного представника суд за поданням органу опіки та піклування ухвалою призначає опікуна або піклувальника і залучає їх до участі у справі як законних представників (стаття 43).

У випадках, встановлених законом, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади, органи місцевого самоврядування можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах при наданні суду документів, які підтверджують наявність поважних причин, що унеможливають самостійне звернення цих осіб до суду для захисту своїх прав, свобод та інтересів (стаття 45).

Відповідно до статті 44 Кримінального процесуального Кодексу України, якщо підозрюваним, обвинуваченим є неповнолітній або особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом з ним залучається його законний представник. Як законні представники у кримінальному процесі можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності - опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний. У разі якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим з числа осіб, зазначених у частині другій цієї статті.

Відповідно до статті 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

З метою представництва інтересів громадянина в суді прокурор в межах повноважень, визначених законом, може звертатися до суду з позовом (заявою,

поданням); вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи; брати участь у розгляді справи; подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом; брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді; з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА

Право на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги визначені Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

Безоплатна **первинна правова допомога** включає такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Право на безоплатну первинну правову допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру.

Право на всі види **безоплатної вторинної правової допомоги** мають:

- 1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо середньомісячний сукупний дохід їхньої сім'ї нижчий суми прожиткового мінімуму для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення;
- 2) люди з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб (з 01.09.2015 року – це 2148 грн.);

3) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, - стосовно питань, пов'язаних з їх соціальним захистом;

4) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі;

5) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", - до моменту прийняття рішення про надання статусу біженця та у разі, якщо особа оскаржує рішення щодо статусу біженця;

6) діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї.

Право на такі види безоплатної вторинної правової допомоги як а) здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; б) складення документів процесуального характеру, мають:

1) особи, до яких застосовано адміністративне затримання;

2) особи, до яких застосовано адміністративний арешт;

3) особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, - протягом розгляду справи в суді;

4) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, - протягом розгляду справи в суді;

5) особи, реабілітовані відповідно до законодавства України, - стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією.

Право на такі види безоплатної вторинної правової допомоги як а) захист; б) складення документів процесуального характеру мають:

1) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;

2) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

За інформацією Міністерства юстиції України, на сьогодні діють 25 Регіональних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, у підпорядкуванні яких знаходиться 100 місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (близько 4-5 центрів на область).

ПІЛЬГИ ПО СПЛАТІ СУДОВОГО ЗБОРУ

Відповідно до Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору (тобто збору, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат) звільняються, зокрема:

- позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи;
- особи, які страждають на психічні розлади, та їх представники - у справах щодо спорів, пов'язаних з розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги;
- інваліди Великої Вітчизняної війни;
- інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору» від 22 травня 2015 року № 484-VIII, який набрав чинності з 1 вересня 2015 року, внесено зміни до Закону України «Про судовий збір». Згідно цих змін, Фонд соціального захисту інвалідів і його відділення (далі – Фонд) позбавлені пільги у вигляді звільнення від сплати судового збору.

Як наслідок, це призведе до необхідності збільшення Фондом у 2016 році видатків на сплату судового збору (орієнтовно до 26 млн грн. на рік) і відповідно, до зменшення видатків на фінансування програм соціального захисту людей з інвалідністю. Слід зазначити, що Фонд забезпечує збір сум адміністративно-господарських санкцій та пені за невиконання підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які використовують найману працю, нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів (законодавчо визначений ст.19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»). У 2012 році надходження від адміністративно-господарських санкцій становили 254,5 млн грн., у 2013 р. – 202, 7 млн грн., у 2014 р. – 161,7 млн грн. Ці кошти мають цільове призначення, надходять до спеціального фонду Державного бюджету України і використовуються Фондом виключно на створення робочих місць для працевлаштування людей з інвалідністю та фінансування інших заходів щодо їх соціальної, трудової, професійної реабілітації.

З роботодавцями, які не працевлаштували визначену законодавством кількість людей з інвалідністю та вчасно не сплатили адміністративно-господарські санкції, Фонд веде претензійно-позовну роботу. У 2012 році кількість позовів, поданих Фондом до суду, становила 1 594, у 2013 році – 1 307, у 2014 році – 1 107.

АРХІТЕКТУРНА ДОСТУПНІСТЬ ПРИМІЩЕНЬ СУДІВ

Питання забезпечення архітектурної доступності приміщень судів нормативно врегульовано державними будівельними нормами ДБН

В.2.2-17:2006 «Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення» та ДБН В.2.2-26-2010 «Суди» (далі – ДБН).

Забезпечення доступу до приміщень судів людей з інвалідністю та створення для цієї категорії громадян відповідних умов у приміщеннях судів є найбільш гострою проблемою органів судової влади.

За повідомленням Державної судової адміністрації, на сьогодні із 677 судів загальної юрисдикції (без урахування судів, розмішених на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також місцевих загальних судів Донецької та Луганської областей, які залишаються на території, яка тимчасово не контролюється українською владою) лише 115 (17%) здійснюють правосуддя в умовах, що максимально наближені до вимог належного приміщення за основними параметрами, встановленими ДБН. Решта приміщень судів потребує проведення робіт з реконструкції, капітального ремонту або нового будівництва.

Відповідно до законів України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» №76-VIII від 28 грудня 2014 року та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» № 71-VIII від 28 грудня 2014 року, впродовж 2015 – 2016 років перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб - підприємців з обсягом доходу до 20 мільйонів гривень за попередній календарний рік контролюючими органами, у тому числі при здачі в експлуатацію будинків, здійснюються виключно:

- з дозволу Кабінету Міністрів України;
- за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки;
- згідно з рішенням суду;
- згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України.

У місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції, в тому числі з метою покращення доступності людей з інвалідністю до судочинства, вжито такі заходи:

- введено в експлуатацію стаціонарні системи відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань (процесуальних дій) у режимі відеоконференції (Порядок роботи відеозапису ходу й результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, регулюється Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження), затвердженою наказом Державної судової адміністрації України від 15 листопада 2012 року № 155);

- запроваджено підсистему «Електронний суд» в усіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції. Реалізація такого проекту передбачає обмін електронними документами між судом та учасниками судового процесу (кримінального провадження) із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду за виключенням положень стосовно надсилання до суду електронних документів учасниками судового процесу (кримінального

провадження). Тобто, надсилання електронних документів здійснюється в односторонньому порядку - судом особам, які беруть участь у справі.

Разом з тим невирішеним залишається питання обов'язкової відео- та аудіофіксації роботи перекладача жестової мови, залученого до судового провадження.

За результатами проведеного аналізу і аналітичного звіту, підготовленого регіональним громадським благодійним фондом «Право і Демократія», для забезпечення рівного доступу людей з інвалідністю до правосуддя **пропонується:**

1) для забезпечення архітектурної доступності:

- облаштувати місця для паркування автомобілів людей з інвалідністю поблизу входу в приміщення суду та розмістити відповідні знаки;
- облаштувати будівлі судів відповідно до вимог державних будівельних норм пандусом з поручнями;
- понизити бордюрні плити тротуару на прилеглий до суду території;
- встановити кнопку виклику персоналу (охорони), що дало б можливість забезпечити зручний доступ до вікна прийому та видачі документів, інформаційного кіоску, стендів з довідковою інформацією;
- на центральному вході у приміщення суду встановити звуковий орієнтир, який здійснює подачу звукового сигналу (для забезпечення безперешкодного доступу осіб із вадами зору до приміщення суду та орієнтування їх у просторі);
- максимально розмістити канцелярію суду та зали судових засідань на першому поверсі;
- на сходах приміщення суду нанести маркування у вигляді контрастних смуг для орієнтації людей із вадами зору;
- покращити освітлення прилеглої території суду та приміщень суду;
- облаштувати санітарну кімнату для зручності людей з інвалідністю.

2) для забезпечення інформаційної доступності:

- забезпечувати обов'язкову участь при розгляді кримінальних, цивільних, адміністративних справ, сторонами в яких є особи з вадами слуху, перекладача жестової мови, який має відповідний документ, що засвідчує кваліфікацію такого перекладача;
- забезпечити наявність окремої кімнати для ознайомлення з судовою справою людьми з інвалідністю, які беруть участь в судових засіданнях, або представниками, які мають інвалідність;
- запровадити в суді посаду «помічника людини з інвалідністю», до обов'язків якого буде входити надання допомоги людям з інвалідністю при ознайомленні з документами, супроводження особи з інвалідністю в приміщенні суду, допомога при написанні заяв, клопотань або інших процесуальних документів;

- дублювати судову інформацію рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля) на відповідній табличці, встановити позначки на перилах з вказівкою поверху будівлі;
- друковану інформацію у приміщенні суду розробляти збільшеним шрифтом та розміщувати в освітлених місцях;

3) для забезпечення правової доступності:

- забезпечити широке інформування громадян з інвалідністю про правові можливості захисту прав та інтересів у судових інстанціях, розміщення актуальної інформації про роботу суду на веб-сторінці суду, можливість особи ознайомитись з законодавством у аудіо форматі на веб-сторінці судової влади;
- запровадити дієвий механізм для надання безоплатної правової допомоги адвокатами людям з інвалідністю у цивільних, адміністративних, кримінальних справах;
- встановити обов'язкову участь прокурора у процесах, стороною в якому є особа з інвалідністю, закріплення цього обов'язку на законодавчому рівні;
- передбачити процесуальну можливість розгляду справи за місцем проживання людини з інвалідністю шляхом встановлення права на подання позову за місцем її проживання;

4) для дотримання етики спілкування з людьми з інвалідністю необхідно:

- а) дотримуватись таких правил поведінки з людиною у візку:
- не можна самовільно без дозволу котити візок;
  - при спілкуванні обличчя співрозмовників мають бути на одному рівні (треба присісти або сісти поруч на стільці);
  - при спілкуванні з людиною в кріслі-візку, яка є разом із супроводжуючою її особою, потрібно в першу чергу звертатися і розмовляти з нею, а не із супроводжуючою особою;
  - часто люди у візку бояться звертатися про допомогу. Треба зробити крок назустріч і спитатися - чим можна допомогти. Допомога має бути ненав'язливою і не надмірною;
- б) дотримуватись таких правил поведінки з людиною з вадами слуху і мови:
- при розмові з нечуючими необхідно дивитися безпосередньо на співрозмовника, повільно і чітко промовляти слова із виразною мімікою. Важливо, щоб джерело світла не було за вашою спиною, бо в такому випадку ваше обличчя буде затінене;
  - необхідно мати можливість спілкуватися за допомогою переписки: мати листки паперу, блокнот, ручку/олівець тощо. Звичайно, треба писати читабельним почерком, не формулювати довгих фраз;
  - не затемнювати обличчя, особливо уста, і не закривати його руками, волоссям тощо;
  - щоб привернути увагу людини, яка не чує, необхідно торкнутися її

злегка за плече або помахати до неї рукою. Починати розмову після того, коли вас помітили. Кричати не варто;

- якщо нечуюча людина користується послугою сурдоперекладача, то при спілкуванні необхідно дивитися на того, хто звернувся за послугою. Тобто, на нечуючу людину, а не на перекладача;

в) дотримуватись таких правил поведінки з людиною з вадами зору:

- спілкуючись із незрячою людиною, необхідно представитися хто ви, які маєте повноваження, після чого запитати - чим допомогти;

- при супроводі у приміщенні необхідно попереджувати про перешкоди, які є на шляху, наприклад: «зараз будуть сходи, двері з порогом тощо». При можливості озвучувати інформацію про оточення;

- якщо незрячу людину припровадили до кабінету службової особи, необхідно інформувати, куди її привели, назвати цю людину і інших присутніх;

- якщо збираєтеся читати, попередьте про це;

- не можна замінювати читання будь-якого документу його переказом, особливо, якщо при цьому треба поставити підпис;

- не можна тягнути незрячу людину за собою. Треба попередити про необхідність руху та чітко пояснити - куди потрібно прямувати.

За результатами проведеного розширеного засідання Комітету, Державною судовою адміністрацією України надіслано лист за № 14-18362/15 від 01.12.2015 року (додається) головам апеляційних, апеляційних спеціалізованих, місцевих спеціалізованих судів, начальникам територіальних управлінь Державної судової адміністрації України з відповідними пропозиціями щодо сприяння людям з інвалідністю у реалізації їх прав на рівний доступ до правосуддя.

На підставі викладеного, за підсумками проведеного обговорення, **Комітет вирішив:**

1. Інформацію щодо забезпечення рівного доступу людей з інвалідністю до правосуддя взяти до уваги.

2. З метою забезпечення рівного доступу людей з інвалідністю до правосуддя **РЕКОМЕНДУВАТИ:**

2.1. Комітету Верховної Ради України у справах ветеранів, учасників бойових дій, учасників антитерористичної операції та людей з інвалідністю разом з Генеральною прокуратурою України, Кабінетом Міністрів України та іншими зацікавленими міністерствами і відомствами опрацювати законодавчі шляхи врегулювання питань щодо:

- спрямування частини коштів, сплачених у якості судового збору, на забезпечення архітектурної та інформаційної доступності приміщень судів для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

- відновлення пільг зі сплати судового збору для Фонду соціального

захисту інвалідів та його територіальних відділень, громадських організацій інвалідів, їх підприємств, установ та організацій;

- обов'язкової участі представників органів прокуратури під час розгляду в судах справ про захист прав і свобод людей з інвалідністю та осіб, позбавлених дієздатності (незалежно від наявності законного представника);

- запровадження за вибором людини з інвалідністю механізму розгляду судом справ за місцем її проживання чи перебування;

- забезпечення обов'язкової участі при розгляді кримінальних, цивільних, адміністративних справ, сторонами в яких є особи з вадами слуху, перекладача жестової мови, який має відповідний документ, що засвідчує його кваліфікацію, а також відеофіксації його роботи.

2.2. Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Державній судовій адміністрації України, обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

- вжити заходів стосовно забезпечення доступності для сприйняття людьми з вадами зору та слуху інформації, що міститься на офіційних веб-сайтах;

- забезпечити ознайомлення працівників та використання ними в практичній роботі рекомендованих правил етики спілкування з людьми з інвалідністю, викладених у аналітичному звіті «Аналіз забезпечення рівного доступу людей з особливими потребами до правосуддя», підготовленому регіональним громадським благодійним фондом «Право і Демократія» (додаються).

2.3. Державній судовій адміністрації України опрацювати питання щодо розгляду судових справ, стороною в яких є люди з інвалідністю, у архітектурно доступному приміщенні поза межами суду з використанням системи відеоконференцзв'язку та розглянути можливість запровадження пілотного проекту в одній із областей для реалізації цієї ініціативи.

2.4. Обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування разом з громадськими об'єднаннями, які опікуються питаннями людей з інвалідністю, активізувати роботу щодо підвищення обізнаності людей з інвалідністю про їх законні права, у тому числі на доступ до правосуддя.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ

О.ТРЕТЬЯКОВ

ПРОЕКТ «СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ»

**АНАЛІЗ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ ДО ПРАВОСУДДЯ.**

(АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ)

м. Львів – 2015р.

3. РЕКОМЕНДАЦІЙНІ ПРАВИЛА ЕТИКИ СПІЛКУВАННЯ ІЗ ЛЮДЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.

Етика спілкування з людьми з інвалідністю.

- Толерантність
- Рівноправ'я
- Розуміння
- Шанобливість
- Визнання
- Сприйнятливість

Якщо в суд звертається особа, що має інвалідність, то потрібно трактувати її в першу чергу як клієнта, який звернувся за послугою, але при цьому необхідно розуміти і володіти деякими особливостями у спілкуванні.

Вади опорно-рухового апарату.

В більшості будівлі і приміщення суду є недоступними для осіб, які мають проблеми у пересуванні і користуються допоміжними засобами, особливо для тих, які пересуваються в кріслі-візку. До багатьох приміщень людина в кріслі-візку навіть не може потрапити в двері суду при вході.

В такому випадку необхідно:

1. Забезпечити особі з інвалідністю можливість повідомити працівників суду про необхідність отримати послугу і допомогу. В такому випадку потрібно забезпечити можливість з контактувати з адміністрацією. Важливо, щоб був при цьому двосторонній зв'язок: не кнопка дзвінка виклику персоналу, а переговорний пристрій з відеокамерою (домофон). Домофон потрібно влаштувати при вході в будинок, але він мусить бути розташований в зоні досяжності людини, яка сидить в кріслі-візку. Цей пристрій необхідно позначити Міжнародним символом доступності (МСД*).
2. Після з'ясування причини звернення за посередництвом домофону до особи з інвалідністю виходить уповноважений представник адміністрації чи канцелярії суду. При потребі потрапити в будинок /приміщення суду з'ясуйте - як допомогти щоб проїхати в дверях, переїхати через поріг, піднятися по сходах тощо. При потребі перенести людину у візку

запитуйтеся, за які частини візка можна брати, щоб підняти. Не хапайтеся без попередження за крісло-візок.

3. Не поводьтеся самовільно з людиною у візку, не котіть її без дозволу. Під час спілкування ваші обличчя мають бути на одному рівні. Ви повинні або присісти, або сісти поруч на стільці.

Якщо людина в кріслі-візку є разом із супроводжуючою її особою, при спілкуванні необхідно звертатися безпосередньо до особи, якої це стосується. Якщо це стосується особи з інвалідністю, то при спілкуванні потрібно в першу чергу звертатися і розмовляти з нею, а не із супроводжуючою особою.

Часом (якщо не часто) люди з інвалідністю бояться звертатися, бо бояться, що їм відмовлять.

Основні правила:

- Зробити крок назустріч і спитатися – чим можна допомогти. Допомога має бути ненав'язливою і не надмірною. Вислухайте: що і як робити. Люди на візку також мають різну фізичну справність, відповідно і допомоги можуть очікувати різної.
- Спілкуючись з людиною, яка сидить у візку намагайтеся знайти можливість спілкуватися з нею на одному рівні, щоб людина у візку не задирає до співрозмовника голову. Бажано, знайти можливість сісти на стілець і, якщо йдеться про ознайомлення із документами, мати можливість сидіти поруч за столом.
- Майте на увазі, що у неповноправної людини можуть бути проблеми користуватися письмовим приладдям тощо. Запитуйте, чи потрібно в цьому допомогти.

Вади слуху і мови.

Важливо, щоб в будинку і приміщеннях суду була повноцінна візуальна інформація.

Люди з вадами слуху ззовні без ознак інвалідності. Однак, при цьому вони можуть мати різний рівень втрати слуху і по різному розвине мовлення. Є люди, які нечують, але розмовляють. Спілкуючись будьте привітними, посміхайтеся. Таким чином людина матиме до Вас довіру.

- При розмові з нечуючими необхідно дивитися безпосередньо на співрозмовника, повільно і чітко промовляти слова із виразною мімікою. Важливо, щоб джерело світла не було за вашою спиною, бо в такому випадку Ваше обличчя буде затінене.
- Необхідно мати можливість спілкуватися за допомогою переписки: мати листки паперу, блокнот, ручку/олівець тощо. Звичайно, треба писати читабельним почерком, не формулювати довгих фраз.
- Не затемнюйте обличчя, особливо уста, і не закривайте його руками, волоссям тощо.
- Щоб привернути увагу людини, яка не чує, торкніться її злегка за плече або помахайте до неї рукою. Коли Вас помітили, тоді починайте спілкування. Кричати не варто.
- Якщо нечуюча людина користується послугою сурдоперекладача, то при спілкуванні необхідно дивитися на того, хто звернувся за послугою. Тобто, на нечуючу людину, а не на перекладача.
- Підтримуйте зоровий контакт, демонструйте спокій та позитивні емоції.
- Під час розмови з людиною, яка має порушення слуху потрібно дивитися саме на неї.
- Пильнуйте, щоб джерела світла не було за вами. Не затемнюйте свого обличчя.

- Переписуйтеся, щоб уникнути труднощів при усному спілкуванні.
- Говоріть ясно та чітко, не змінюйте теми розмови.
- Якщо спілкуєтеся через сурдоперекладача, звертайтеся безпосередньо до співрозмовника.

З вадами зору.

Спілкуючись із незрячими людьми називайте себе і, залежно від ситуації, присутніх.

- Описуйте – де ви знаходитесь і попереджуйте про перешкоди, які є на шляху.
- У розмові з незрячою людиною завжди звертайтеся безпосередньо до неї. Необхідно представитися хто Ви, які маєте повноваження, після чого повинні запитати – чим допомогти.
- При супроводі у приміщенні попереджуйте про перешкоди, які є на шляху, наприклад: «зараз будуть сходи, двері з порогом тощо». При можливості озвучуйте інформуючи про оточення.
- Якщо припровадили незрячу людину до якогось кабінету службової особи, то інформуйте, куди ви привели, називайте цю людину і інших присутніх. Якщо збираєтеся читати, попередьте про це.
- Не замінюйте читання будь-якого документу його переказом, особливо, якщо при цьому треба поставити підпис.
- Якщо рухайтесь, то попередьте про це.
- Не тягніть за собою. Поясніть чітко – куди потрібно іти.

В матеріалі використано досвід та напрацювання громадської організації молоді з обмеженими фізичними можливостями «Гармонія», м. Вінниця.